

1. *Невмержицький Є. В.* Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія / Невмержицький Є.В. – К.: КНТ, 2008. – 368 с. 2. *Вікіпедія.* Свободна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. 3. *Мельник М. І.* Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія / Мельник М.І. – К.: Атіка, 2001. – 304 с. 4. *Международная защита прав и свобод человека :* сб. документов. – М., 1990. – 323 с. 5. *Криминология.:* учебное пособие / [под общ. ред. В.Е. Эминова]. – М., 1997. – С. 61 6. *Мизерий А.И.* Коррупция, власть, бизнес / А.И. Мизерий // Право. Бизнес. Население: материалы Всероссийск. науч.-практ. конф.: в 3 ч. – Н.-Новгород, 2000. – Ч. I: Бизнес и население: правовые аспекты. – С. 94–95. 7. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією:* Закон України від 18.04.2013 N 221-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 8. *Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173)* від 27 січ. 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 9. *Про засади запобігання і протидії корупції:* Закон України від 07.04.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 10. *Про державну службу:* Закон України : від 16.12.93 № 3723-XII із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. 11. *Про прокуратуру:* Закон України від 5.11.91 № 1789-XII із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. 12. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією:* Закон України від 18.04.2013 № 221-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 13. *Про засади запобігання і протидії корупції:* Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 14. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією:* Закон України від 18.05.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inter.criminology.opua.edu.ua>. 15. Там само. 16. *Мельник М. І.* Цит. праця. 17. *Криминология :* учебник [под ред. проф. В.Д. Малкова]. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. – 527 с. 18. *Шевченко О.В.* Поняття корупційної злочинності в Україні [Електронний ресурс] / Шевченко О.В. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.

УДК 343.914

Р. В. ПЕРЕЛИГІНА

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОСОБАМИ ЖІНОЧОЇ СТАТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Аналізується світовий досвід боротьби із жіночим насильством. Розглядаються правові та криминологічні засади запобігання насильству в багатьох країнах світу та обґрунтовуються пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Ключові слова: насильницький злочин, жіноче насильство, агресія, жертва злочину, протидія насильницьким злочинам.

Перельгіна Р.В. Проблемы противодействия насильственным преступлениям, которые совершаются лицами женского пола: зарубежный опыт

© ПЕРЕЛИГІНА Раїса Володимирівна – здобувач кафедри кримінального права та процесу Київського університету права НАН України

Анализируется зарубежный опыт борьбы с женским насилием. Рассматриваются правовые и криминологические основы предупреждения насилия во многих странах мира и обосновываются предложения по совершенствованию национального законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: *насильственное преступление, женское насилие, агрессия, жертва преступления, противодействие насильственным преступлениям.*

Perelygina Raisa. Problems in preventing violent crimes that are committed by females: foreign experience

Analyzes the international experience in the fight against women's violence. Consider the legal and criminological framework to prevent violence in many countries and justified proposals for improvement of national legislation in the study area.

Keywords: *violent crime, women's violence, aggression, victim of crime, combating violent crime.*

Посилення уваги до проблем насильства є однією з характерних ознак розвитку сучасного світового співтовариства. Цьому питанню пріоритетну увагу приділяє вся світова спільнота та владні структури держав.

На сучасному етапі насильство є серйозною та поширеною проблемою, від якої страждають не тільки жінки, а й чоловіки.

В останні десятиліття в Європі проблема саме жіночого насильства над чоловіками досягла таких масштабів, що влада змушена створювати центри допомоги представникам сильної статі, які постраждали від домашнього насильства. Приміром, нещодавно в Лондоні відчинив двері клуб колишніх чоловіків, організований за типом суспільства анонімних алкоголіків. На зборах джентльмени розповідають про те, якому пригніченню піддали їх дружини, і намагаються відновити втрачену самоповагу. В Україні та Росії таких клубів поки немає¹.

ЗМІ повідомляють і про інші випадки. Наприклад, чоловіки Кенії страйкують проти насильства з боку жінок.

Організація "Маєндеleo Йа Ванауме" ("Прогрес для чоловіків"), кенійське лобі на захист чоловіків, закликала до проведення шестиденного страйку з метою залучення уваги громадськості до різкого збільшення випадків домашнього насильства з боку жінок².

Так, за даними правозахисників, лише протягом одного року у провінціях Найробі і Центральна, де проживають 7 млн ??людей, жертвами домашнього насильства стали 460 тис. чоловіків³.

В рамках цієї акції протесту чоловіки протягом тижня не будуть брати участь у домашніх трапезах. Замість цього кенійці будуть харчуватися не вдома і ділитися один з одним досвідом отриманих в лоні сім'ї душевних травм. Заклик до загальнонаціонального бойкоту покликаний протистояти практиці побиття чоловіків і психологічному насильству щодо них.

Уряд країни, як стверджують правозахисники, не поставився з належною серйозністю до проблеми насильства щодо чоловіків, але вони сподіваються, що ця своєрідна акція приверне до неї увагу чиновників.

А в Іспанії в цілому 2 тисячі 480 чоловіків звернулися до правоохоронних органів з офіційними скаргами на фізичні катування, яким їх систематично піддають їхні дружини й співмешканки.

Ці дані були надані депутатом від Консервативної партії Іспанії-Сусаною Камареро. Під час обговорення проекту закону про боротьбу проти «домашнього на-

сильства», якої в Іспанії надають великого значення, Камареро поцікавилася участю жінок у цьому насильстві.

На її думку, боротися із цим серйозним явищем треба не за статевою ознакою, а виходячи з того, хто конкретно допускає в сім'ї такі дії. Тим часом, як відзначила депутат, насильство жінок над чоловіками в проекті закону навіть не фігурує, хоча в Іспанії 651 жінка була притягнута до суду за те, що фізично знущалася зі свого чоловіка або співмешканця.

На думку Камареро, насправді насильство жінок над чоловіками більш поширене, однак чоловіки соромляться в цьому зізнаватися.

Насильство з боку жінок стало побічним результатом їхньої економічної незалежності - після того, як уряд країни доклав чимало зусиль для підвищення жіночого статусу в суспільстві.

Такі акції намагаються привчити представників сильної статі відкрито говорити про свої проблеми, враховуючи і насильство в сім'ї - не боячись, що це розцінять як негідну слабкість чоловіків.

Під час кампанії Ради Європи «Стоп насильству», яка фінансується Європейським Союзом, на Національну «гарячу лінію» по запобіганню насильству з дзвінками звернулись 3 756 громадян у 2009 році і більше 4000 – за 10 місяців 2010 року, з них: дзвінки від жінок становлять 54% усіх дзвінків, від чоловіків – 16% та від дітей – 30%⁴.

В Україні, з 34 773 звернень стосовно насильства в сім'ї, що надішли протягом першого півріччя 2011 р. до структурних підрозділів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, 31 119 звернень надійшли від жінок, 3454 від чоловіків та 200 від дітей⁵.

Проте, критичною, на думку науковців, є ситуація з обізнаністю суспільства про шляхи й механізми практичного розв'язання ситуацій реальної насильницької дії та її наслідків. За результатами анкетування було встановлено, що лише 13,64% опитаних респондентів знають про існування Кризових Центрів, телефонів довіри, а більшість (63,6% опитаних) взагалі не знають, куди можна звернутися у випадку потерпання від жорстокого поводження у сім'ї. У той же час 89% респондентів наголосили на потребі існування таких установ і навіть 77,3% зазначили, що самі б звернулися за допомогою в ці служби, у разі необхідності⁶.

Вперше на світовому рівні проблема сімейного насильства була висвітлена та актуалізована завдяки активним спільним діям міжнародного руху на захист прав жінок, оскільки саме жінки становили найбільш уразливу та незахищену групу, що страждала від насильницьких дій з боку членів своєї родини (батьків, чоловіків, братів тощо). Отже, на початковому етапі запобігання насильству в сім'ї увійшло в поле зору світової спільноти як складова подолання насильства щодо жінок загалом.

На жаль, доводиться констатувати, що абсолютна більшість досліджень, пов'язаних з проблемою насильства в сім'ї, спрямовані на вивчення жінок-жертв насильства в сім'ї та пошук механізмів їх захисту, і практично не приділяють уваги чоловікам-жертвам насильства в сім'ї та дослідженню образу насильника, будь то жінка чи чоловік.

По суті, кожний конкретний варіант насильства - самостійна проблема, яка має специфічні риси. Причини, умови, форми прояву насильства, наслідки насильницьких дій в залежності як від об'єкта (жертви), так і від суб'єкта (насильника) будуть мати свої особливості, які необхідно враховувати при здійсненні попередження насильства в сім'ї.

Як визначено у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї», попередження насильства в сім'ї – система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї⁷.

Основою національного законодавства України у сфері попередження та протидії насильству в сім'ї виступають міжнародні стандарти подолання домашнього насильства.

Слід зазначити, що, незважаючи на тотожні ознаки, детермінанти та правові проблеми, у кожній країні склалися свої, інколи притаманні тільки їй, методи попередження та боротьби з цим негативним явищем. Це залежить від багатьох чинників, серед яких, крім рівня життя в країні, стану соціальної активності суспільства, розвитку нормативно-правового забезпечення тощо, важливим є етап виникнення та усвідомлення суспільством насильства в сім'ї як соціальної проблеми.

Оскільки жіноча злочинність – складова частина всієї злочинності і підкоряється її загальним закономірностям та змінам, то буде доцільно проаналізувати досвід країн, що досягли певного успіху у сфері протидії насильству загалом та жіночому насильству, зокрема.

Важливим етапом у сфері відповідальності за вчинення насильства у сім'ї є процесуальне затримання особи, яка його вчинила.

У Австрії, наприклад, були засновані так звані «центри втручання», які пропонують безкоштовні консультаційні послуги й підтримку потерпілим від насильства у сім'ї. Це неурядові організації, які фінансуються Федеральними міністерствами внутрішніх і соціальних справ. Їх основними завданнями є турбота про людей, що зазнають насильства, і налагодження контактів з усіма інституціями, які займаються захистом від насильства⁸.

У тих випадках, коли особі загрожує небезпека, поліція повинна мати можливість примусити винного в здійсненні насильства в сім'ї негайно залишити житло, без урахування його прав на це житло і, попри заперечення з боку інших осіб, що проживають в ньому. А також передбачається заборона особі, яка винна в здійсненні насильства, наблизитися до місця проживання жертви та/або до інших місць або видання заборонного судового наказу (тоді як в традиційних законодавствах залишити житло мала жертва). Подібні заходи, засновані на бажанні захистити жертву і уберегти її від потрясінь, пов'язаних з необхідністю залишити своє житло, застосовуються в Австрії і Фінляндії. Як приклад можна навести австрійське законодавство, згідно з яким виселення особи, винної в здійсненні насильства, поліцією є адміністративним заходом, якій згодом має бути підтверджений рішенням судді.

На нашу думку, позитивним для впровадження у вітчизняне законодавство є досвід країн Європейського Союзу та США, за яким застосовується підхід вилучення з сім'ї не жертви насильства, а особи, яка його вчинила. Як зазначає Євсюкова М., у цьому випадку «особа, яка постраждала і яка є жертвою, не змушена шукати притулок, поки інший член сім'ї заспокоїться та прийде до тями»⁹.

Цікавим є досвід Бразилії, яка у 2006 році прийняла закон про сімейне насильство. Відповідно до цього закону, працівникам правоохоронних органів дозволяється затримувати агресора не тільки за вчинення насильства, а й у випадках,

коли в його діях існує реальна загроза для життя жертви цього насильства; створені спеціальні суди, основними повноваженнями яких є розгляд злочинів за ставовою ознакою¹⁰.

Позитивним є й те, що було збільшено терміни позбавлення волі (з 6 місяців до 3 років) за вчинення злочинів у сфері насильства в сім'ї, а також скасовано такий вид стягнення, як штраф.

Аналізуючи досвід діяльності спеціальних відділів поліції по боротьбі з домашнім насильством, які створені у кожному районному поліцейському відділку Англії, слід зазначити, що поліцейські, які прибули на виклик, пов'язаний з домашнім насильством, можуть затримати особу, яка вчинила насильство в сім'ї, навіть без прохання жертви сімейного насильства. При цьому, за наявності підстав, може бути порушена кримінальна справа навіть без згоди жертви¹¹.

За Кримінальним кодексом Польщі від 6 червня 1997 року насильство в сім'ї потрапляє до категорії «злочини проти сім'ї і опікунства». Визначення насильства в сім'ї включає в себе фізичну і психологічну складові: стаття 207 § 1 Кримінального кодексу говорить: «Усі ті, хто завдають шкоди фізичної чи психологічної природи членові своєї сім'ї, особі, яка постійно чи тимчасово перебуває під їхньою опікою, неповнолітньому чи беззахисній особі, підлягають ув'язненню від трьох місяців до п'яти років»¹².

Строк позбавлення волі збільшується до десяти років, якщо правопорушник діяв із надзвичайною жорстокістю, а також щонайменше на два роки і щонайбільше на дванадцять років, якщо постраждала особа намагається покінчити життя самогубством унаслідок дій правопорушника.

В Україні психологічне насильство, на відміну від інших видів насильства в сім'ї, тягне за собою відповідальність лише в досить рідкісних випадках.

Як окремих, самостійних видів злочину, психологічне насильство в сім'ї виявляється в учиненні погрози вбивством (ст. 129 КК) та погрози знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загально небезпечним способом (ст. 195 КК). Зазначені погрози тягнуть за собою кримінальну відповідальність лише за умови наявності реальних підстав побоюватися здійснення цих погроз.

Дуже часто на практиці трапляються випадки, коли заяви про насильство в сім'ї розглядаються як заяви про злочин, хоча насильство в сім'ї далеко не завжди має форму злочину. Це призводить до того, що необхідні заходи попередження і припинення насильства в сім'ї спеціально уповноваженими органами не вживаються, а жертва насильства отримує відповідь про відмову в порушенні кримінальної справи за відсутності складу злочину. Такі дії є істотним порушенням законодавства України.

У Франції насильство було визнано проблемою державного рівня, зокрема у парламенті Франції на обговоренні перебуває законопроект про нові заходи по боротьбі з насильством у сім'ї. Новелою цього законопроекту є: введення в законодавство поняття «психологічного насильства в сім'ї», за яке передбачається покарання у вигляді позбавлення волі строком до 3 років та штраф у розмірі 75 тис. євро; можливість судового захисту жертви насильства з моменту подачі заяви, що передбачає, крім інших заходів, зміну місця проживання; застосування новітніх технічних засобів – електронних браслетів під час нагляду за дотриманням особою, яка вчинила насильство в сім'ї, захисних приписів.

За законодавством деяких країн, зокрема Республіки Польщі, одним із заходів впливу на правопорушників є «подання ухвали про покарання до відома публіки

в загальному порядку». На нашу думку, оприлюднення фактів вчинення насильства в сім'ї, особливо в сім'ях публічних осіб, буде додатковим чинником профілактики насильства в сім'ї.

У деяких країнах існують так звані «програми втручання», тобто спеціальні програми, призначені для осіб, винних в здійсненні насильства¹³.

Завданням таких програм є попередження рецидивів правопорушень. З цією метою, осіб винних в здійсненні насильства, спонукають до усвідомлення своїх вчинків; їх намагаються навчити контролювати поведінку, що відхиляється від норми, і уникати деяких критичних ситуацій; їм також прививають принципи соціального спілкування, які дозволять їм надалі виражати себе, не вдаючись до насильства.

На нашу думку, було б доречним запровадити такі «програми втручання» і в нашій країні. Ці програми могли б здійснюватися в спеціалізованих відкритих центрах, визнаних державою (наприклад, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді), в співпраці з представниками неурядових організацій, що працювали б як з жертвами насильства, так і з особами, винними в його здійсненні. А Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту має спільно з міжнародними та громадськими організаціями продовжувати роботу по інформуванню громадян щодо можливостей отримання допомоги у випадках насильства в сім'ї, а також здійснювати навчання власних співробітників з цієї проблеми, підготовку фахівців по роботі із агресорами та потерпілими.

Програми, які спонукають осіб не вдаватися до застосування насильства, мають важливе державне та суспільне значення. Адже згідно з теорією попередження злочинів, юридичний порядок буде доти міцний, доки всі громадяни мають сильну волю не порушувати закон. Тобто, уже наявність у особи можливості посягання дає право державі певним чином попереджувати настання можливих суспільно-небезпечних дій.

Програми цього типу були розроблені й здійснюються в Ірландії, Ісландії і Норвегії. Як інший приклад, слід згадати досвід датської тюремної адміністрації, яка пропонує особам, які відбувають покарання за здійснення актів насильства, пройти курс підготовки, направлений на розвиток здібностей самопізнання, з метою спонукати їх до зміни своєї поведінки.

Отже, можна сказати, що держави зобов'язані визнавати, захищати та дотримуватися прав людини, а також вживати всіх заходів для попередження, розслідування та покарання за усі форми насильства включно із насильством у сім'ї.

Керуючись відповідальністю держав перед своїми громадянами, що знайшло відображення в міжнародних правових документах, насильство перейшло з приватної в суспільну площину і на сучасному етапі вважається одним з найсерйозніших порушень прав людини та суттєвим бар'єром для досягнення рівності між жінками і чоловіками в суспільстві.

Наразі, проблема викорінення насильства набула великого значення і розглядається світовим співтовариством не лише як соціальна проблема, а, насамперед, як проблема захисту прав людини, що вимагає вироблення належних правових засобів її розв'язання в інтересах усього суспільства.

Таким чином, виділення та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію насильству, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду.

1. Дані громадської організації «Захист сім'ї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravosemyi.org>. 2. Дані організації "Маєнделео Йа Ванауме" ("Прогрес для чоловіків") [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.NEWS.ru.co.il>. 3. Дані РІА "Новости" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.d-pils.lv/news>. 4. Дані Національної «гарячої лінії» по попередженню насильства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ostanovimnasilie.org.ua>. 5. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 роки / [кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін.]; заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко; вступ. слово О.О. Зарубінського. – Х.: Вид-во «Права людини», 2011. – С. 11. 6. Луценко О.А. Технології профілактики домашнього насилля. Організація роботи з суб'єктом насильницьких дій / О.А. Луценко та ін. // Навчально-методичний посібник. – Суми, Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2011. – С. 25. 7. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 8. Акт про захист від насильства у сім'ї прийнятий Австрійською національною асамблеєю, від 1 травня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stopabuse.narod.ru/index/0-17>. 9. Євсюкова М. Аналіз змін до законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї / М. Євсюкова // Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов: [матеріали міжнар. наук.-прак. конф., Київ, 4 грудня 2009 р.] / Державний науково-дослідний інститут МВС України. – К.: ДНДІ МВС України, 2009. – С. 359. 10. Бразилія. Новый закон о домашнем и семейном насилии против женщин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.owl.ru/content/news>. 11. Романова Н. Надання послуг потерпілим від насильства у сім'ї : законодавчий аспект / Н. Романова, Т. Семигіна // Соціальна політика і соціальна робота. – 2008. – № 2. – С. 58-70. 12. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / [укладачі: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М.]. – К., 2012. – С. 37. 13. Кампанія Ради Європи по боротьбі з насильством. Документ EG / BUC (99) 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int>.

УДК 343. 349

А. В. РЕШНЮК

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 400 КК УКРАЇНИ

Статтю присвячено розгляду загальнотеоретичних положень проблеми безпосереднього об'єкту складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України.

Ключові слова: об'єкт складу злочину, безпосередній об'єкт складу злочину, класифікація об'єкта складу злочину.

Решнюк А.В. Непосредственный объект преступления, предусмотренного ст. 400 УК Украины

Статья посвящена рассмотрению общетеоретических положений проблемы непосредственного объекта преступления, предусмотренного ст. 400 УК Украины.

Ключевые слова: объект преступления, непосредственный объект преступления, классификация объекта преступления.

© РЕШНЮК Анатолій Валерійович – здобувач кафедри кримінального права та процесу ВНЗ «Національна академія управління»